

derivatives and diminutive forms from nomens. During the analysis of the investigated material, the etymology of the lexical item *стіл* (table) was considered via various authors' interpretations. We have come to the conclusion that the lexical item *столь* / *столь* (table / table) has the derivative forms: the noun *стольникъ*, the adjective *стольничии*; the adjective *стольний* is derivative of *престол* (throne); the forms *стольць* and the derivative form *стольничикъ* with its derivative forms *стольникъ* / *стольникъ* / *стольник* have Proto-Slavic roots and were recorded in the literary works and dictionaries at all stages of the Ukrainian language historical development. During this time they have undergone changes on the graphic and phonetic levels, and some changes in the nuances of lexical meanings in the word *стіл* (table) (in the modern interpretation, it is not only the name of a particular subject, it may also be a name for the food in general). The noun *стольниця* / *стільниця* (tabletop) is the name of the part of the table. It is provided in the dictionary of modern Ukrainian language, but it is not relevant for general use. Another name of the table part, *столине*, is not preserved in modern Ukrainian literary language.

Discussion: The study of lexical and semantic groups of Ukrainian vocabulary should be continued. The results of this study should be the basis for further linguistic research and systematization.

Key words: historical dialectology of the Ukrainian language, historical lexicology and word formation of the Ukrainian language, lexical meaning, polysemic, diminutive.

Vitae

Liana Naumenko is senior lecturer at Department of Journalism, of Ukrainian Literature and Culture, University of the State Fiscal Service of Ukraine, Irpin, Ukraine. Spheres of scientific interests: history of the Ukrainian language, lexicology, topical issues of the culture of communication.

Correspondence: naumenko.liana@gmail.com

Надійшла до редакції 25 березня 2019 року.

Тетяна Петрова

DOI 10.31558/1815-3070.2019.37.3

УДК 811.161.2'374.26

ВИТОКИ Й СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОГРАФІЇ

Укладання словника – підсумок термінографічної роботи щодо опису й кодифікування певної термінології як системи

Віднайдено перші “плоди” української термінографії, відстежено її становлення як науки з методологічною основою, проаналізовано динаміку розвитку засад термінотворення й принципів побудови термінологічних словників, окреслено проблеми сучасної національної термінографії, розглянуто типологічну класифікацію спеціальних словників і визначено її “білі плями”, зокрема вказано на відсутність лексику нового типу – термінологічного словника комбінованого типу.

Ключові слова: термінографія, термінологічний словник, принципи побудови термінологічних словників, типологічна класифікація спеціальних словників, термінологічний словник комбінованого типу.

Створення спеціальних словників має свою історію та специфіку. Лексикографія – найдавніша галузь людства, особливе місце в ній посідає термінографія. Як стверджують дослідники, українська термінологічна лексикографія має понад двохсотлітню історію (Symonenko “Osnovni napryamky rozvytku”). Дослідженню термінографії присвячені праці зарубіжних лінгвістів: С. Гриньова, З. Комарової, В. Щербіна та ін. В українському мовознавстві на сучасному етапі теоретичні засади термінографії розробляють В. Дубічинський, О. Іванова, М. Комова, І. Кочан, Л. Симоненко, Л. Туровська та ін. Незважаючи на те, що відстеження початків і вивчення особливостей становлення української термінографії мовознавці здійснювали неодноразово, усе ж такі ці питання залишаються актуальними й сьогодні.

Мета дослідження – відстежити витoki національної термінографії, показати її досягнення, напрацювання й проблеми; **завдання** – віднайти перші “плоди” української термінографії, відстежити динаміку розвитку засад термінотворення й принципів побудови фахових словників, окреслити проблеми сучасної національної термінографії, розглянути типологічну класифікацію спеціальних словників і визначити її “білі плями”.

Найменування *термінографія*, *термінологічна лексикографія*, а також *спеціальна лексикографія* дослідники вживають як абсолютні синоніми (Комова, “Ukrayins'ka terminohrafiya”). Поняття “термінографія” почали використовувати в 70-х рр. ХХ ст. Ураховуючи вироблені на сьогодні концептуальні лексикографічні парадигми, В. Іващенко зауважує: “Слово *термінографія* має три значення, причому перше і третє варіюються у семантичних відтінках, а саме: 1) розділ лексикографії як наукова дисципліна про складання спеціальних словників; // теорія і практика укладання термінологічних словників; 2) вид практичної діяльності, пов’язаний зі збиранням, систематизацією, фіксацією та описуванням термінологічного матеріалу; 3) сукупність термінологічних довідкових видань як окремої галузі знань, так і мови загалом; // сукупність теоретичних досліджень у цій галузі” (Ivashchenko 142).

Термінографія як наука має відповідно розроблену методологічну основу. Об'єктом термінологічної лексикографії є фаховий словник; предметом – вироблення засадничих методологічних принципів укладання термінологічних словників різних типів; завданнями – систематизування, упорядкування й уніфікування наукової термінології української мови. Основні ж функції термінографії – систематизувальна, довідкова та навчальна.

Ураховуючи складні соціально-політичні умови, у яких функціувала українська мова, чинник впливу на неї інших мов, більшість науковців виділяють такі етапи становлення української термінографії: 1) друга половина XIX ст. – початок XX ст.; 2) 20-і рр. – початок 30-х рр. XX ст., діяльність Інституту української наукової мови (далі ІУНМ); 3) 50–80-і рр. XX ст.; 4) кінець XX ст. – початок XXI ст. (Symonenko “Ukrayins'ka terminohrafiya” 29). Як бачимо, початки термінографії науковці знаходять у другій половині XIX ст.

Першою працею, у якій здійснено спробу лексикографічного опису національної термінології, вважають “Ізборник Святослава” (1073), оскільки в ньому пояснено астрономічні поняття. Пізніше, у XVII ст., Іван Величковський у поетичній збірці “Млеко” (1691 р.) запропонував дефініції літературних термінів (наприклад, фігурне віршування – *ехо, рак літеральний, віри жартовний* та ін.) (Kochan, Ukrayins'ke terminoznavstvo v imenakh 7). Отже, національна термінографія зароджується в XVII ст., що зумовлено, головню, такими чинниками: а) заснуванням у вказаний період закладів вищої освіти, зокрема Києво-Могилянської колегії (1632 р.); б) здійсненням значних відкриттів у галузях медицини, природознавства, техніки та ін. і, відповідно, появою нових найменувань на позначення цих понять; в) формуванням наукових терміносистем; г) створенням перших загальномовних праць, у яких кількісно репрезентована спеціальна лексика, зокрема “Лексиконъ славеноросскій и именъ тлькованіе” (1627 і 1653 рр.) Памви Беринди, що, спираючись на лексикони попередників, уперше в східнослов'янській філології науково репрезентував словниковий матеріал, застосувавши кілька способів пояснення слів (через перекладання мовних одиниць; наведення синонімів до слова; пояснення значення слова, тобто описовий спосіб; енциклопедичну характеристику з поданням короткої історії поняття, наприклад, термінів *нафта, граматика*).

Фіксувати українську термінологію в спеціальних словниках починають у 50-х рр. XIX ст. Це зазвичай пов'язують з фактами укладання в Галичині 1852 р. термінологічного латинсько-німецько-українського словника “Початок до уложення термінології ботаническої рускої” І. Гавришкевича та “Імена краєвих ростин і Ботанічний словарець” М. Петрушевича. Однак не всім відома праця “Словничок бджільницьких термінів”, опублікована 1851 р. її укладачем О. Покорським-Жоравко (чернігівським ученим, юристом, бджолярем, істориком і громадським діячем, який мав показову пасіку, сумлінно займався спостереженням за станом бджільництва в Російській імперії (“Bdzhil'nytstvo v Ukrayini i v sviti” 25). Якщо словник І. Гавришкевича перекладного типу, то видання О. Покорського-Жоравко дефінітивного типу, в якому автор докладно й точно визначає поняття. Акцентуючи на призначенні, особливостях конструкцій і матеріалу, з якого виготовлений інвентар, він розкриває походження спеціальних слів, наводить синоніми до них, напр., *маткове вічко – миска, лунка, п'ята*.

В історичний період, який ми розглядаємо в Україні, як відомо, функціувала низка заборон на українське слово, зокрема навчання і друкування спеціальної літератури здійснювалися російською, польською або німецькою мовами. За кордоном обмежень було менше. Так, 1851 р. у Відні завдяки урядовій Комісії з опрацювання слов'янської юридичної термінології побачив світ перекладний словник Я. Головацького, Г. Шашкевича, Ю. Вислосодського “Juridisch-politische Terminologie für slavischen Sprachen Oesterreichs von Commision für slavische juridisch-politische Terminologie” (“Правничо-політична термінологія для слов'янських мов, вживаних в Австрії”). Вихідна мова в цьому виданні – німецька, його реєстр становить 17 000 німецьких термінів, до яких наведено українські відповідники, наприклад: **Einrichten (ordern)** – *урядити, учредити* (Ivanova, “Ukrayins'ka terminohrafiya” 2). Перші словники, як бачимо, описують термінологію природничої та політичної галузей, що обумовлено нагальною потребою окреслити, уніфікувати, систематизувати й унормувати лексику наук, що невпинно розвивалися в тогочасних умовах. Отже, відлік української термінографічної діяльності слід вести саме від цих словників дефінітивного й перекладного типів, що надруковані 1851 р. і які стали основою для подальшого її розвитку. Відповідно, межа початку першого етапу (витоків) української термінографії зміщується – не “друга половина XIX ст.,” а середина XIX ст.

У Східній Україні через політичні чинники робота над систематизуванням спеціальної лексики й упорядкуванням термінологічних словників починається в 70–80-х рр. XIX ст. Зокрема, А. Рогович друкує 1874 р. “Опыт словаря названий растений Юго-Западной России, съ некоторыми поверьями и рассказами о нихъ”. Крім того, у цей період науковці розробляють засади національного термінотворення, на які вони спираються під час добирання термінів до реєстру словників: 1) утворювати зрозумілі наукові терміни «в дусі народної мови так, щоб згодом вони були прийняті самим народом», наприклад, пропонують уживати *травник* замість *гербарій, рослинниця – ботаніка, зеленець – хлор, краєвид – ландшафт*; 2) утворювати питомі відповідники до чужомовних термінів (Levchenko 184–185).

На початку XX ст. в різних містах України (Вінниці, Гадячі, Києві, Полтаві, Харкові та ін.) утворюють різні комісії й гуртки, що протягом 1917–1921 рр. видають близько 30 словників з ветеринарії, граматики, діловодства, математики, медицини, права, хімії та інших галузей.

У 20-і роки XX ст. радянська Україна проходить етап українізації: українська мова набуває державного статусу, активно використовується в різних сферах суспільно-політичного життя, інтенсивно формується й розвивається наукова термінологія. Центром термінологічної роботи стають Київ і Харків. У травні 1921 р. різні термінологічні комісії об'єднано в ІУНМ, у якому заплановано видавати термінологічні словники. Загалом щороку виходило близько 10–12 словників, а 1926 р. – 32, 1927 р. – 17, 1928 і 1930 – по 25 словників (Poluha148). Діяльність науковців ІУНМ насамперед спрямована на вироблення теоретичних настанов укладання терміно-

логічних словників (Symonenko, “Ukrayins'ka terminohrafiya” 29). Я. Лепченко, Я. Секунда, Гр. Холодний та О. Яната у випусках “Вісника ІУНМ” (1928, 1930) друкують методологічні розвідки щодо принципів побудови й укладання термінологічних словників (Symonenko, Instytut ukrayins'kouy naukovoyi movy 11). З'являються рецензії М. Гладкого та Г. Холодного на термінографічні праці. Головним засадничим принципом Інституту визначено орієнтування на ресурси рідної мови під час термінотворення й перекладання, що підкреслювало б генетичні особливості української мови, а головне – відмежовувало від російської мови, яка будувалася на інтернаціональній основі. Про діяльність ІУНМ І. Огієнко зауважував: “Усі відділи ІНМ виробили для складання термінів і термінологічних словників найкращу наукову методологію й трималися її” (Ohiyenko). Між тим після припинення українізації ліквідовано ІУНМ і відповідно призупинено термінографічну роботу на десятки років. Усі випущені словники вилучено з обігу й знищено, ті праці, що підготовлені до друку, – назавжди втрачено.

Протягом 1933–1935 рр. надруковано так звані “Репресивні термінологічні бюлетені”, що містили списки заборонених словників через їхнє “національно-буржуазне” спрямування. Державна політика 30–50-х рр. ХХ ст. була скерована на винищення питомих коренів, зокрема наближення в термінотворенні до моделей російської мови. Відповідно у словниках означених років кодифіковано надмірну кількість міжнародних одиниць, скальковані російські терміни, українські ж одиниці в терміно статтях або не репрезентовано, або подано після термінів чужомовного походження.

Відновлювальну хвилю української термінографічної роботи спостерігаємо в другій половині 50-х рр. ХХ ст., що зумовлено створенням Президією АН УРСР 1957 р. Словникової комісії. Її завдання полягало в розвиванні української наукової термінології, організуванні авторських колективів, виробленні основних принципів укладання словників. У цей час з'являються перекладні видання – переважно двомовні, російсько-українські.

Протягом 60–70-х рр. ХХ ст. комісія розробляє положення щодо укладання термінологічних словників: “відбивати сучасний рівень розвитку науки й техніки; закріпити реальну практику вживання термінів у науковій і навчальній літературі, яку видавали російською та українською мовами; упорядковувати використання термінів певних галузей знань” (Komova, “Ukrayins'ka terminohrafiya”). В означені роки надруковано 75 словників (Symonenko, “Ukrayins'ka terminohrafiya” 30), що описують нові галузі й урізноманітнюють видову класифікацію українських термінологічних праць: дефінітивні, дефінітивно-перекладні, перекладні, довідники, енциклопедії.

Розпочату діяльність Словникової комісії продовжує Комітет наукової термінології, створений 1978 р. при Президії АН України. Однак 80-і рр. позначені спадом термінотворення й укладання термінологічних праць: надруковано близько 20 словників – дефінітивного (10) й перекладного (10) типів – з біології, екології, зоології, лісівництва, психології, філософії, юриспруденції та ін. Ця невелика спадщина й на сьогодні є науково-пізнавальною й цінною для галузевих фахівців та мовознавців-термінографів.

З прийняттям Закону “Про мови в Українській РСР” та утвердженням незалежності України 1991 р. українська термінологічна лексикографія проходить етап нового “відродження”. Роль термінографічних праць змінюється: вони “стали одним із чинників утвердження й розбудови незалежності держави, розширення сфери функціонування української мови” (Polyuha 149). У цей період фахівці різних галузей знань традиційно використовують російські терміни або намагаються фіксувати їх українською мовою, як наслідок з'являються “мовні покручі” та кальки. До деяких спеціальних одиниць науковці не можуть дібрати українські еквіваленти, тому номінують їх на свій розсуд, унаслідок чого терміни функціонують лише у вузькому колі спеціалістів і можуть бути не розпізнаваними іншими. Брак українськомовної навчальної літератури, а насамперед термінологічних словників та стандартів, що фіксували й кодифікували б власні терміни, спричинює наслідки, які мовознавці викорінюють і дотепер, – порушення й розхитування (варіювання) мовної норми в термінології. У 90-х рр. ХХ ст. за упорядкування спеціальних словників беруться викладачі фахових дисциплін, які не мали достатнього досвіду укладання термінографічних праць, тому з'являються видання, що нагадують список чи перелік термінів (не завжди з дотриманням мовних норм) без належного лінгвістичного й лексикографічного опису.

Зауважмо, за 20 років незалежності надруковано понад 800 термінографічних робіт. За різними джерелами, від часу опублікування першої термінографічної праці до сьогодні побачили світ понад 1 500 словників (Symonenko, “Ukrayins'ka terminohrafiya” 32). Збільшення кількості словників підтверджує намагання авторів забезпечити українські наукові галузі національною науковою термінологією. Крім того, така кількість засвідчує видову розгалуженість спеціальних словників. Питанням класифікації термінологічних словників присвячено низку досліджень українських науковців (В. Дубічинського, О. Іванової, М. Комової, Л. Симоненко та ін.) і зарубіжних (С. Гриньова, З. Комарової, В. Щербіна та ін.). Більшість типологічних характеристик термінологічних словників містить від чотирьох (Dubichyns'kuu, “Ukrayins'ka leksykohtafiya”) до 11 класифікаційних ознак (Komarova). Складність класифікації термінологічних словників (як і загальномовних) полягає в неможливості виділення єдиної диференційної ознаки для їхнього поділу. Погоджуємося з думкою О. Іванової, що класифікувати словники необхідно, урахувавши їхні структурні особливості та функції. Унаслідок детального аналізу зазначена дослідниця виділяє сім ознак фахових словників, що створюють основу класифікаційної системи: 1) тематичний обсяг – поліфункційні, багатогалузеві, галузеві, вузькогалузеві; 2) спосіб семантизування та призначення словника – тлумачні, перекладні, тлумачно-перекладні, навчальні, енциклопедичні, інформаційні; 3) функція словника – інвентаризаційні й нормативні; 4) аспектна орієнтація – словник термінів, словник номенклатурних одиниць, словник терміно-елементів, орфографічний словник термінів, фразеологічний словник; 5) обсяг словника – повний, короткий, словник-мінімум; 6) порядок розміщення лексичного матеріалу – формальний, тематичний; 7) носії інформації – електронні й паперові словники (Ivanova, “Terminolohichni slovnuky” 90–94). Класифікуючи масив білоруських спеціальних словників (понад 1 100 назв), В. Щербін використовує генетичний, параметричний і дисциплінарний

критерії (SCHerbin 16–20). Наведений матеріал засвідчує, що в науковій літературі спеціальні словники розглядають відповідно до їхніх видових і типологічних особливостей. Такий аспект аналізу термінологічних праць створює “передумови для розроблення методології та конкретних способів укладання спеціальних словників, вироблення науково обґрунтованих принципів відбору лексики [...], а також єдиних засад організації, подання (тлумачення, перекладу, опису) лексичних одиниць для створення оптимальних умов користування ними” (Ahmanova 5–8).

Зазначмо, що від 90-х рр. XX ст. до сьогодні з’являються спеціальні словники різних типів природничих галузей, наприклад: за широтою охоплення термінологічної лексики – універсальні (наукової термінології), багатогалузеві, галузеві, вузькогалузеві; за способом семантизування – переважним типом є перекладний, зокрема, у кінці XX ст. домінують словники, у яких вихідною мовою є російська, і лише трапляються поодинокі видання з вихідною українською мовою. На початку XXI ст. побачили світ галузеві словники дефінітивного типу (що описують суміжні галузі, окремі науки та їхні підгалузі), а також енциклопедії. За кількістю мов типологія термінологічних словників також поповнюється новими видами (три-, чотири-, п’ятимовними), насамперед дефінітивно-перекладними. Також останнім часом дедалі більшого використання набувають електронні словники як аналоги традиційних термінологічних паперових видань. Відповідно до сучасної типології спеціальних праць термінографії вносять ознаку “носії інформації”, або “класифікація за матеріальним складником документів” (Komova, *Klasyfikatsiya terminolohichnykh slovnykiv* 145).

Незважаючи на вагому кількість надрукованого термінографічного матеріалу за останні роки, особливої уваги потребують теоретичні питання термінологічної лексикографії. По-перше, це стосується укладання термінографічних видань нового типу – термінологічних комбінованих словників, що вимагають теоретичного розроблення, оскільки вони є “білою плямою” в класифікаційній системі лексиконів; по-друге, надзвичайна складність галузевих термінологій, їхня розгалуженість і внутрішня диференціація на підгалузеві потребують осмислення їхнього поняттєвого матеріалу, що повинно знайти відповідне місце в словнику; по-третє, потужні процеси українізації потребують ретельного добирання питомих ресурсів для продукування власних термінів.

Розвиток загальної лексикографії сприяє розробленню теоретичних засад термінографії. Свого часу Л. Щерба в контексті загальної лексикографії виділяв такі параметри термінографії: нормативність, вичерпність описуваної лексики мови, порядок викладу лексики (алфавітний чи ідеографічний), призначення словника (тлумачний чи перекладний), хронологічна орієнтація (історичний чи неісторичний) (SCHerba 43). До перерахованих вище параметрів науковці пізніше додають орієнтованість на певний шар лексики й певні джерела, вибір одиниць опису, тематичне орієнтування (багатогалузеві, галузеві й вузькогалузеві словники), орієнтування на окремих авторів та порядок викладу опису (частотні, зворотні словники), адресування певним групам користувачів, критерії відбирання одиниць опису (Grinev 14).

Проблеми української термінографії визначено ще у 80-х рр. XX ст., зокрема: “розроблення методології та конкретних прийомів створення спеціальних словників, вироблення науково обґрунтованих принципів відбору спеціальної лексики для окремих типів термінологічних словників, а також єдиних принципів організації, подання [...] лексичних одиниць у спеціальних лексиконах для створення оптимальних умов користування ними, розроблення принципів класифікації й типології термінологічних словників” (Zubets' 62). На сучасному етапі недоліками її розвитку називають “безсистемний набір термінів, відсутність чітко окреслених меж відповідних терміносистем, порушення норм чинного правопису”, а також використання системи методів під час створення спеціальних словників (Symonenko, “Leksykohrafichne opratsyuvannya” 7). Головними ж проблемами сучасної теорії термінографії, на думку В. Дубічинського, є “розроблення методологічних принципів для складання термінологічних словників; створення науково обґрунтованої типології спеціальних словників; розроблення інваріантного проекту словника для опису різних спеціальних шарів лексики; визначення головних параметрів термінологічних словників; розроблення принципових вимог до термінологічних праць; дослідження макро- й мікроструктури словника; аналіз шляхів відбору мовного матеріалу для термінологічного словника; розроблення основних прийомів опису термінів; упровадження комп’ютеризації при складанні термінологічних словників” (Dubichinskiy, *Leksikografiya russkogo yazyuka* 148).

За спостереженнями авторки цього дослідження, основними проблемами, що виникають перед термінографіями під час укладання українських спеціальних словників є такі: 1) формування мегаструктури (загальної побудови) словника – подання передмови, інструкції з користування, списку джерел тощо; 2) добирання реєстрових термінів до макроструктури (реєстру) словника, урахуваючи принципи відбирання терміноодиниць (нормативність, належність до описуваної спеціальної системи, питома походження, засвоєння чужомовної одиниці за граматичними й правописними нормами української мови, а також вироблення способу фіксування аналітичних термінів); 3) створення мікроструктури (терміностатті) – репрезентування лінгвістичної характеристики терміна, його варіантів, етимологічної характеристики, дефініювання різних за обсягом понять терміноодиниць як складників поняттєвої системи, системних відношень (родо-видових, антонімних, синонімних). Спробу розв’язати окреслені проблеми створення спеціальних словників здійснено в авторській монографії (на прикладі фітомеліоративної термінології) (Petrova).

Отже, підсумуємо: українська термінологічна лексикографія має значні напрацювання, постійно розвивається, поповнює видову класифікацію видань, удосконалює старі й розробляє нові принципи та методи репрезентування термінологічної лексики, збагачує різні галузі спеціальними словниками. Утім сьогодні національна термінографія потребує вироблення єдиних теоретичних засад стосовно укладання фахових словників, беручи до уваги, що наукові сфери XXI ст. вимагають нового опису терміноодиниць, тому одним із перспек-

тивних для сучасного українського спеціального словникарства є укладання нового типу термінологічного словника, принципи якого ґрунтуються на вивченні природи терміна, його системних відношень і тематичних угруповань, який узагальнить усі здобутки термінографії та додасть інноваційного, розширить класифікацію фахових словників і сприятиме уніфікуванню принципів їхнього укладання. Проте стимулювання до того, щоб забезпечити галузі спеціальними якісними словниками, повинно відбуватися на державному рівні через упровадження програми термінографічної діяльності, що полягала б у створенні центрального органу, який координуватиме роботу щодо укладання фахових словників з дотриманням єдиних принципів і засад їхнього створення, а також за повного фінансового забезпечення державою.

Перспективу досліджень проблематики розвитку української термінографії пов'язуємо з удосконаленням теоретико-методологічних принципів і засад відображення параметрів термінологічного словника комбінованого типу, що комплексно й усебічно репрезентує спеціальну лексику певної галузі науки як систему понять.

References

1. Ahmanova, Olga. *Slovar lingvisticheskikh terminov (Dictionary of linguistic terms)*. Moskva: Editorial URSS, 2004. 2-e izd., ster. Print.
2. *Bdzhil'nytstvo v Ukrayini i v sviti: materialy do besid, uklad. O. Strel'chenko (Bee-keeping in Ukraine and in the world: materials for conversations)*. Sumy, 2011. Print.
3. Grinev, Sergey. *Vvedenie v terminologicheskuyu leksikografiyu (Introduction to terminological lexicography)*. Moscow, 1986. Print.
4. Dubichinskiy, Vladimir. *Leksikografiya russkogo yazyka (Lexicography of the Russian language)*. Moskva: Nauka; Flinta, 2008. Print.
5. Dubichyns'kyy, Volodymyr. *Ukrayins'ka leksykohrafiya: Istoriya, suchasnist' ta komp'yuterni tekhnolohiyi (Ukrainian lexicography: History, modernity and computer technologies)*. Kharkiv: NTU "KhPI", 2004. Print.
6. Zubets', Natalya. *Ukrayins'ka leksykohrafiya druhoi polovyny XX – pochatku XXI stolittya (Ukrainian lexicography of late XXth – early XXIst centuries)*. Zaporizhzhya: Zaporiz. nats. un-t, 2011, 2-he vyd., dop. Print.
7. Ivanova, Ol'ha. "Terminolohichni slovnyky: klasyfikatsiyi oznaky (Terminological dictionaries: classification marks)". *Ukrayins'ka mova (The Ukrainian Language)* 4 (2006): 84–94. Print.
8. Ivanova, Ol'ha. "Ukrayins'ka terminohrafiya na tli skhidnoslov'yans'kykh mov (XVII – poch. XX st.) (Ukrainian terminography on the background of the East Slavic languages (XVIIth – early XXth centuries))". *Ukrayins'ka terminolohiya i suchasnist' (Ukrainian terminology and modernity)* 6 (2005): 360–365. Print.
9. Ivashchenko, Viktoriya. "Kontseptuariya osnovnykh ponyat' terminohrafiyi (Conceptuaria of basic concepts of terminography)". *Slovo y slovar': Vocabulum et Vocabularium (Word and Dictionary: Vocabulum et Vocabularium)* (2002): 141–147. Print.
10. Komarova, Zoya. *Semanticheskaya struktura spetsialnogo slova i ee leksikograficheskoe opisanie (Semantic structure of a special word and its lexicographical description)*. Sverdlovsk: Izdatelstvo Ural. un-ta, 1991. Print.
11. Komova, Mariya. "Klasyfikatsiya terminolohichnykh slovnykiv (Classification of terminology dictionaries)". *Visnyk Nats. un-tu "L'vivs'ka politekhnika". Seriya "Problemy ukrayins'koyi terminolohiyi" (The Bulletin of the National Institute Lviv Polytechnic. Series "Problems of Ukrainian terminology")* 620 (2008): 144–148. Print.
12. Komova, Mariya. *Ukrayins'ka terminohrafiya (1948–2002): Bibliohraf. pokazhchyk (Ukrainian Terminography (1948–2002): Bibliographic Index)*. L'viv: Liha-Pres, 2003. Web. 27 Dec. 2018.
13. Kochan, Iryna. *Ukrayins'ke terminoznavstvo v imenakh (Ukrainian terminology in names)*. L'viv: Litopys, 2012. Print.
14. Levchenko, Mykhaylo. "Zametky o rusynskoy termynolohyy (Notes on the Rusyn terminology)". *Osnova (The basis)* 6 (1861): 184–185. Print.
15. Ohiyenko, Ivan. *Istoriya ukrayins'koyi literaturnoyi movy, uporyad., avt. ist.-biohr. narysu ta prymit. M. S. Tymoshyk (History of the Ukrainian Literary Language, Author- compiler of historic. – biograph. essay and notes M. S. Tymoshyk)*. Kyiv: Nasha kul'tura i nauka, 2001. Web. 10 Feb. 2019.
16. Petrova, Tetyana. *Fitomelioryatynna terminolohiya suchasnoyi ukrayins'koyi movy ta yiyi vidobrazhennya v terminolohichnomu slovnyku kombinovanoho typu (Phytomelioration terminology of the modern Ukrainian language and its reflection in terminology dictionary of the combined type)*. Kharkiv: TOV "TPH", 2018. Print.
17. Polyuha, Lev. "Rol' ukrayins'koyi leksykohrafiyi v utverdzhenni natsional'noyi samobutnosti (Role of the Ukrainian lexicography in asserting national identity)". *Visnyk L'viv. un-tu. Seriya zhurnalistyky (The Bulletin of Lviv University. Series of Journalism)* 23 (2003): 144–152. Print.
18. Symonenko, Lyudmyla. "Instytut ukrayins'koyi naukovoï movy (do 85-richchia vid dnia zasnovannia) (Institute of the Ukrainian Scientific Language (to the 85th anniversary of its establishment))". *Ukrayins'ka mova (The Ukrainian Language)*. 4 (2006): 8–17. Print.
19. Symonenko, Lyudmyla. "Leksykohrafichne opratsyuvannya biolohichnoyi terminolohiyi (Lexicographic study of biological terminology)". *Leksykohrafichnyy byuleten' (Lexicographic Bulletin)* 18 (2009): 47–55. Print.
20. Symonenko, Lyudmyla. "Osnovni napryamky rozvytku suchasnoyi ukrayins'koyi terminohrafiyi (The main directions of modern Ukrainian terminography development)". *Prykladna linhvistyka ta linhvistychni tekhnolohiyi (Applied Linguistics and Linguistic Technologies)* 2013. Web. 3 Jan. 2019.
21. Symonenko, Lyudmyla. "Ukrayins'ka terminohrafiya: stan i perspektyvy (Ukrainian Terminography: Condition and Prospects)". *Movoznavstvo (Linguistics)* 4 (2014): 28–35. Print.

22. Turovs'ka, Lyudmyla. "Terminolohiya i mova spetsial'noho pryznachennya: zony peretynu (Terminology and special-purpose language: crossing zones)". *Terminolohiya dokumentoznavstva ta sumizhnykh haluzey znan'* (*Terminology of Documentation Science and Related Fields of Knowledge*) 5 (2011): 33–38. Print.

23. SCherba, Lev. *Opyt obschey teorii leksikografii: Yazykovaya sistema i rechevaya deyatel'nost'* (*Experience in lexicography general theory: Language system and speech activities*). Leningrad: Izdatelstvo "Nauka", Leningrad. otделение, 1974. Print.

24. SCherbin, Vladimir. "Geneticheskaya, parametricheskaya i distsiplinarnaya klassifikatsii belorusskikh terminologicheskikh slovarey (Genetic, parametric and disciplinary classifications of Belarusian terminology dictionaries)". *Ukrayins'ka terminolohiya i suchasnist'* (*Ukrainian terminology and modernity*) 8 (2009): 15–20. Print.

ORIGINS AND DEVELOPMENT OF UKRAINIAN TERMINOGRAPHY

Tetiana Petrova

The Department of Language Disciplines, Kharkiv National Agrarian University named after V. V. Dokuchaiev, Kharkiv, Ukraine

Abstract

Background: Creating special dictionaries has its own history and specifics. The Ukrainian terminological lexicography is marked by significant groundworks and is constantly evolving, yet the issue of tracking the origins and studying the peculiarities of the Ukrainian terminology formation still remains relevant today.

Purpose: The purpose of the study is to trace the origins of the national terminology, to highlight its achievements, groundworks and problems.

Results: The origins of the Ukrainian terminological activities dated back to the middle of the nineteenth century and are associated with the publishing in 1851 the first terminology dictionaries in the world – the definition "Dictionary of Beekeeping terms" by O. Pokorskyi-Zhoravko and the translation dictionary "Juridisch- politische Terminologie für slavischen Sprachen Österreichs von Commission für slavische juridisch-politische Terminologie" by Ya. Golovatskyi, G. Shashkevych and Yu. Vyslobodskyi.

Various branches of science are described during the history of the Ukrainian terminology. For the period of Ukraine's independence special dictionaries of different types have appeared, for example: by the volume of covering terminology vocabulary – universal, multi-sectoral, sectoral, narrow-sectoral; by the way of defining – translation dictionaries prevail, then come definition dictionaries and encyclopedias; by the number of languages – three-, four- and five- language dictionaries, primarily definition-translation ones; by the information carrier – electronic dictionaries as analogues of traditional paper professional editions.

The following fundamental problems of modern terminography theory are determined: 1) elaborating the unique methodological principles of compiling terminology dictionaries; 2) developing an invariant dictionary model, which is considered a "blind-spot" in the classification – the terminology dictionary of a combined type to describe different levels of knowledge areas; 3) determining the main parameters of the terminology dictionaries in accordance with their mega-, macro- and microstructures; 4) developing the principle requirements to terminology works; 5) elaborating the means of selecting terms into the register of a terminology dictionary; 6) developing the basic methods to represent the terms of a particular branch as the components of its terminology system.

Discussion (conclusions and prospects). National terminology has significant achievements, improves the old and develops new principles and methods to represent terminology, however, today it requires the development of general theoretical grounds for compiling professional dictionaries taking into account that the scientific fields of the XXIst century require a new description of terminology units. One of the most promising directions in modern Ukrainian special dictionary – making is compiling a terminology dictionary of a combined type that will summarize all the achievements of terminography, add some innovations, expand the classification of branch dictionaries and promote unification of the principles and grounds of compiling professional dictionaries.

Key words: terminography, terminology dictionary, typological classification of special dictionaries, principles of compiling special dictionaries, terminology dictionary of a combined type.

Vitae

Tetiana Petrova is PhD in Philology, Associate Professor at the Department of Language Disciplines, Kharkiv National Agrarian University named after V. V. Dokuchaiev. Her areas of the research interests include Ukrainian terminology and terminography in diachronic and synchronic approaches, terminography critique, language culture.

Correspondence: t-petrova@ukr.net

Надійшла до редакції 1 березня 2019 року.